

УДК 378.094.014.543(477)

Шилко І.С.
аспірант кафедри обліку в кредитних
і бюджетних установах та економічного аналізу
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана

АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОЛЕДЖІВ ДЕРЖАВНОЇ ТА КОМУНАЛЬНОЇ ФОРМ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ

FINANCIAL SUPPLY ANALYSIS OF STATE AND MUNICIPAL PROPERTY COLLEGES OF UKRAINE

АНОТАЦІЯ

У статті досліджено стан фінансування вищих навчальних закладів України у відношенні до ВВП та за структурою загальних функцій освіти. Визначено, що вищі навчальні заклади, і коледжі зокрема, залежні від доходів, отриманих як плата за послуги. Сформульовано висновок про те, що з метою оптимізації використання та надходження фінансових ресурсів важливо здійснювати аналіз фінансового забезпечення коледжу. Визначено основні напрями аналізу, детерміновані факторні моделі, що можуть бути застосовані, та інтегральні показники оцінки діяльності коледжу. Представлено низку принципів, які дадуть змогу вдосконалити фінансове забезпечення вищих навчальних закладів і оптимізувати бюджетні видатки на їх утримання.

Ключові слова: фінансове забезпечення, доходи, видатки, коефіцієнти, аналіз, факторні моделі, інтегральні показники.

АННОТАЦИЯ

В статье исследовано состояние финансирования высших учебных заведений Украины в соотношении с ВВП и по структуре общих функций образования. Определено, что высшие учебные заведения, и колледжи в частности, зависят от доходов, полученных в качестве платы за обучение. Получено заключение о том, что с целью оптимизации использования и поступления финансовых ресурсов важно осуществлять анализ финансового обеспечения колледжа. Представлены основные направления анализа, детерминированы факторные модели, которые могут быть использованы, и интегральные показатели оценки деятельности колледжа. Представлен ряд принципов, которые позволят усовершенствовать финансовое обеспечение высших учебных заведений и оптимизировать бюджетные расходы на их содержание.

Ключевые слова: финансовое обеспечение, доходы, расходы, коэффициенты, анализ, факторные модели, интегральные показатели.

ANNOTATION

The article analyzes the state of higher educational institutions of Ukraine financing in relation to GDP and the structure of the general educational functions. It is determined that higher educational establishments, and colleges in particular, are dependent on the income received as a fee for paid services. In order to optimize the usage of financial resources it is important to analyze the financial state of college. The main directions of analysis, deterministic factor models that can be applied, and integral indicators of college performance evaluation are determined. The set of principles to improve the financial support for higher education and to optimize budget expenditures for their maintenance are presented.

Key words: financial security, incomes, expenses, coefficients, analysis, factor models, integrated indicators.

Постановка проблеми. Належне фінансування сприяє зміцненню конкурентних позицій коледжу, позитивно впливає на якість підготовки студентів та створює належні умови для роботи викладацького складу та персоналу закладу.

У зв'язку з недостатністю бюджетних ресурсів та кризовими явищами в економіці фінансування коледжів є досить обмеженим і залежить від власних надходжень установ. Аналіз фінансового забезпечення коледжів дасть змогу виявити слабкі місця в роботі установи та сформулювати оптимальний план дій для позитивного розвитку закладу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналізу фінансового забезпечення вищих навчальних закладів присвячені праці вітчизняних і зарубіжних фахівців – Д.А. Панкова, А.П. Заросило, М.А. Болюха, Т.М. Боголіб, Н.В. Волкова та інших. Зокрема, у працях [11; 12; 13] визначено основні групи показників, які доцільно застосовувати для аналізу.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Для розроблення методики аналізу фінансового стану коледжу бюджетної сфери необхідно об'єднати показники і моделі, що будуть адаптовані для специфіки діяльності цього закладу.

Постановка завдання. Мета статті – визначити основні напрями, групи показників та моделі, що можуть бути застосовані для аналізу фінансового стану коледжу бюджетної сфери.

Виклад основного матеріалу дослідження. Галузь освіти формує інтелектуальний капітал країни, забезпечує економіку необхідними кадрами та є підґрунтям для процвітання держави. Належне надання освітніх послуг перебуває під впливом низки факторів, основним із яких є фінансове забезпечення освітнього закладу. Належне фінансування освіти дає змогу вирішити низку проблем для коледжів, а саме зміцнити та удосконалити мотиваційні механізми праці методично-педагогічного штату; імплементувати в навчальний процес сучасні технології (в тому числі комп'ютерні); оновити матеріально-технічну базу та ін.

Обсяги фінансування освіти визначені Законом України «Про освіту» [1], де зазначено, що держава забезпечує бюджетні асигнування на освіту в розмірі, не меншому десяти відсотків національного доходу. У статті представлено відношення видатків державного бюджету України на вищу освіту до обсягу валового внутрішнього продукту в країні (рисунок 1).

Як показує рисунок 1, частка видатків на освіту у 2010-2015 рр. має тенденцію до зменшення, досягаючи мінімуму у зазначений період у 2015 році (4,55%). Частка видатків на вищу освіту від загальних витрат видатків зведеного бюджету загалом відповідає коливанням частки видатків від ВВП, що свідчить про відсутність структурних зрушень щодо розподілу видатків на вищу освіту загалом по країні. Проте загальна пропорційність видатків на освіту реально підпадає під вплив інфляційних процесів у країні, що зумовлює погіршення фінансового забезпечення освітніх закладів.

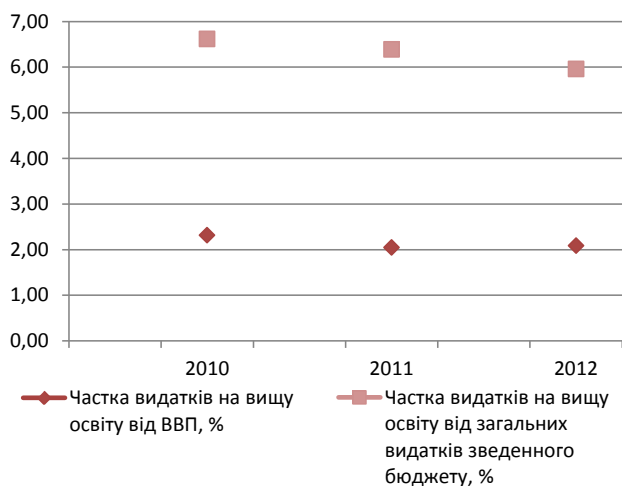

Рис. 1. Співвідношення часток видатків на вищу освіту від ВВП та видатків на вищу освіту від загальних витрат зведеного бюджету у 2010-2015 рр.

Джерело: [складено за 2]

Крім цього, графік демонструє недостатність бюджетних коштів на фінансування освіти. Так, частка видатків на освіту становить 7-4,8%.

Фінансування освіти забезпечується за такими основними статтями витрат, як послуги у сфері освіти, другорядна діяльність у межах закладів освіти (медичні послуги, послуги харчування, адміністративні послуги, комунальні, фінансові, відрядження, будівництво та ремонт (капітальні витрати)), другорядна діяльність, що пов'язана з навчанням (придбання інвентарю та обмундирування, підручників та канцелярських товарів, транспортні та фінансові послуги/трансфери населенню, стипендії, субсидії, поточні трансфери, капітальні трансфери).

На основі даних «Національних рахунків освіти України у 2015 році» [3] визначено, що витрати на послуги у сфері освіти у 2007-2015 роках становлять від 81,52% до 94,11%. Проте за іншими функціями закладів освіти фінансування є досить обмеженим.

Здійснення фінансування вищих навчальних закладів забезпечується адміністраторами бюджету (центральної та регіональної/місцевої урядові установи), приватними компаніями та домогосподарствами. У 2014 році державними установами було профінансовано 85,1%

загальних витрат на освіту, приватними компаніями та домогосподарствами відповідно профінансовано 14,9% витрат [2, с. 7].

На рисунку 2 представлено структуру фінансування загальних функцій освіти за поетапальними фінансових ресурсів станом на 2015 рік.

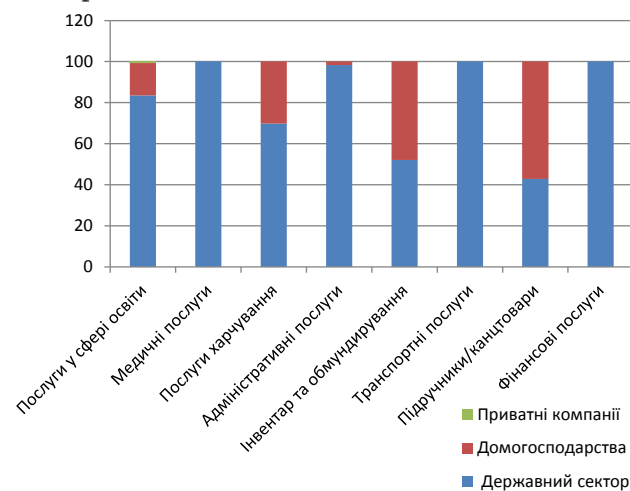

Рис. 2. Структура фінансування загальних функцій освіти у 2015 р. [3, с. 11]

Як видно з рисунку 2, на домогосподарства покладається фінансове забезпечення за функціями послуг харчування, забезпечення інвентарем та обмундируванням та канцелярськими товарами. Крім цього, менш значна, але присутня частка витрат домогосподарств на послуги у сфері освіти та адміністративні послуги.

Беручи до уваги фінансове забезпечення коледжів державної та комунальної власності, що з 2016 року відповідають коду освітнього рівня МСКО 5 (короткий цикл вищої освіти), а до 2016 року – коду МСКО 5В (перший етап вищої освіти), їх фінансове забезпечення у 2015 році на 67% здійснювалося державним фінансуванням, а на 33% – коштами домогосподарств відповідно [3, с. 8].

На основі даних Національних рахунків освіти України за 2010-2015 роки [3; 4; 5; 6; 7] видно, що домогосподарствами забезпечується в середньому 34% витрат на навчання одного студента. Позабюджетні кошти формуються насамперед за рахунок коштів, отриманих як плата за навчання [3, с. 13].

Таким чином, сьогодні питання фінансування коледжів є актуальним через обмежене фінансування закладів освіти державним бюджетом. Для забезпечення функціонування коледжу у довгостроковій перспективі необхідно запроваджувати заходи для підвищення ефективності управління фінансовими ресурсами за всіма статтями надходжень установи.

Фінансово-економічна діяльність ВНЗ, і коледжу зокрема, є одним із головних напрямів його діяльності. Від фінансування закладу залежить успіх у підготовці фахівців, створення нормальних умов для навчальної і виробничої

діяльності, побуту студентів, викладачів і співробітників, підвищення конкурентоспроможності коледжу.

Фінансовий стан коледжу – це комплексне поняття, яке є результатом взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин навчального закладу, визначається сукупністю виробничо-господарських факторів і характеризується системою показників, що відображають надходження, наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів спеціального і загального фонду [9].

Проведення фінансового аналізу діяльності коледжу бюджетної сфери необхідне для досягнення таких цілей, як:

- максимізація доходів;
- активізація структури капіталу та забезпечення його фінансової діяльності;
- побудова ефективного механізму управління коледжем;
- використання коледжем ринкових механізмів залучення фінансових ресурсів.

Аналіз фінансового забезпечення доцільно починати зі структурно-динамічного аналізу доходів і видатків коледжу за загальним і спеціальним фондами. Аналіз дасть змогу прослідкувати тенденції фінансування та структурні зрушення зазначених показників.

Другим етапом аналізу є визначення трендів зміни показників, що відображають результати діяльності коледжу (доходів, видатків та кількості студентів).

Для оцінки ефективності використання фінансових ресурсів коледжу у процесі господарської діяльності доцільно застосовувати відносні показники (коефіцієнти), що дають змогу визначити стан фінансового забезпечення, фінансову стійкість і платоспроможність, стан та забезпеченість основними засобами і запасами, ділову активність і рентабельність коледжу.

Для деталізації аналізу фінансового стану та ефективності віддачі від фінансування основних засобів доцільно використовувати коефіцієнтний аналіз за такими групами коефіцієнтів,

як:

- аналіз доходів і видатків – характеризує стан фінансування коледжу із відповідних бюджетів та власних надходжень;
- аналіз фінансової стійкості – характеризує ступінь фінансової незалежності коледжу;
- аналіз платоспроможності – характеризує здатність коледжу покрити свої зобов'язання;
- аналіз ділової активності – характеризує ефективність використання наявних ресурсів та власного капіталу, а також взаєморозрахунків із дебіторами і кредиторами;
- аналіз рентабельності – характеризує загальний рівень доходності коледжу;
- аналіз стану основних засобів – характеризує поточний стан та віддачу від основних засобів;
- аналіз джерел формування запасів – характеризує співвідношення нефінансових та фінансових активів, визначає надлишок або нестачу власних оборотних коштів, основних і довготермінових джерел формування запасів.

З метою встановлення причинно-наслідкових зв'язків та визначення впливу окремих факторів на основні фінансові показники доцільно застосовувати факторний аналіз. Детерміновані факторні моделі дозволяють визначити вплив факторів на результативний показник у фактичних одиницях виміру, що характеризує основні причини змін останнього. У таблиці 1 представлено моделі аналізу, що спрямовані на дослідження впливу окремих факторів на дохід від надання платних послуг, на загальний дохід, видатків на утримання студентів та оплату праці.

Крім показників, що деталізують результати господарської діяльності і фінансового стану, необхідно використовувати інтегральні показники оцінки господарської діяльності коледжу (таблиця 2).

Інтегральні показники допомагають встановити фактичний стан коледжу, ступінь його залежності від різних джерел фінансування та контингенту студентів. Результати аналі-

Таблиця 1

Детерміновані моделі аналізу факторів впливу на фінансовий стан коледжу бюджетної сфери

Об'єкт аналізу	Модель	Метод дослідження
Аналіз впливу кількості студентів і вартості навчання на дохід від реалізації платних послуг [10]	Дохід = Вартість навчання * Кількість студентів. Для деталізації впливу доцільно включати в розрахунок окремо значення вартості за всіма формами навчання та відповідну кількість студентів	Метод абсолютних різниць
Аналіз впливу всіх джерел фінансування на загальний дохід	Дохід = Отримані доходи загального фонду + Плата за послуги згідно з основною діяльністю + Дохід від додаткової господарської діяльності + Дохід від оренди майна + Дохід від реалізації майна + Інші джерела власних надходжень	Балансовий прийом
Аналіз впливу джерел фінансування та кількості студентів на зміну обсягу видатків на утримання одного студента	Видатки на утримання 1 студента = (Отримані доходи загального фонду + Отримані доходи спеціального фонду) / Кількість студентів	Метод ланцюгових підстановок
Аналіз впливу зміни заробітної плати, кількості персоналу та нарахувань на заробітну плату на видатки на оплату праці	Видатки на оплату праці = (Середня заробітна плата * Кількість персоналу) + Нарахування на заробітну плату	Метод ланцюгових підстановок

Таблиця 2

Інтегральні показники оцінки господарської діяльності коледжу бюджетної сфери
[складено за 11; 12]

Показник	Алгоритм розрахунку	Умовні позначення	Характеристика
Коефіцієнт рентабельності використаних активів	$KP_a = KP_{оп} * KO_a$	KP_a – коефіцієнт рентабельності використаних активів; $KP_{оп}$ – коефіцієнт рентабельності освітніх послуг; KO_a – коефіцієнт обігу (кількість оборотів) активів	Допомагає виявити основні резерви підвищення рентабельності активів коледжу за рахунок зростання коефіцієнту рентабельності освітніх послуг та/або збільшення коефіцієнту обігу активів
Адаптований для бюджетних установ фінансовий леверидж	$R_{финЛ} = T_{прПД}/T_{прЗД}$	$T_{прПД}$ – темп приросту позабюджетних доходів, %; $T_{прЗД}$ – темп приросту загального доходу з усіх джерел, %.	Визначає оптимальне співвідношення бюджетних та позабюджетних фінансових ресурсів. Характеризує відносну зміну позабюджетного доходу за зміни загального доходу
Функціональний леверидж	$R_{ФункЛ} = T_{прЗД}/T_{прКС}$	$T_{прЗД}$ – темп приросту загального доходу ВНЗ з усіх джерел, %; $T_{прКС}$ – темп приросту контингенту студентів, %.	Характеризує ступінь чутливості фінансових надходжень ВНЗ до зміни контингенту студентів: для ВНЗ із високим рівнем функціонального левериджу незначна зміна контингенту студентів, особливо тих, хто навчається на контрактній основі, може викликати істотні зміни у фінансових ресурсах.

зу дадуть змогу виявити вузькі місця в роботі установи та є базою для прийняття рішень під час планування подальшої діяльності коледжу.

Питанням перспектив розвитку фінансування освіти в Україні присвячені праці багатьох вітчизняних учених. Зокрема, Є.М. Бойко наголошує на необхідності реформування освіти як комплексу заходів державної політики, що враховує права та інтереси особистості і суспільства [13]. Автором визначено низку принципів, які дадуть змогу вдосконалити фінансове забезпечення вищих навчальних закладів і оптимізувати бюджетні видатки на їх утримання:

- перехід від принципу утримання вищих освітніх закладів за рахунок державного бюджету до їх державної підтримки у фактично можливих розмірах;
- розвиток системи державного замовлення на підготовку кадрів;
- вдосконалення та поглиблення автономії освітніх закладів у галузі фінансів;
- розширення самостійності у розпорядженні ресурсами (в тому числі коштами бюджету);
- здійснення різних видів діяльності, зокрема тих, що приносять дохід.

Орієнтація на зазначені принципи дасть змогу активізувати фінансово-господарську діяльність коледжу, активізувати роботу зі зміцнення конкурентних позицій та розширення переліку платних послуг.

Висновки. Фінансування коледжів державної та комунальної форм є досить обмеженим і здійснюється з метою покриття основних статей видатків. Станом на 2015 рік коледжі на 33% профінансовано коштами домогосподарств, що зумовлює залежність установ від надходжень спеціального фонду. Аналіз фінансового стану коледжу як за загальним, так і за спеціальним фондами дає можливість визначити слабкі міс-

ця у господарській діяльності та сформулювати перспективи подальшого розвитку закладу.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Закон України «Про освіту» [Електронне джерело] / Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР), 1991, № 34, ст. 451. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1060-12/page3>
2. Статистичний бюлетень «Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України» за 2011/2012; 2012/2013; 2013/2014; 2014/2015; 2016/2017 навч. рр. [Електронне джерело] / Державна служба статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Національні рахунки освіти України у 2015 році: Статистичний бюлетень [Електронне джерело] / Державна служба статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
4. Національні рахунки освіти України у 2013 році: Статистичний бюлетень [Електронне джерело] / Державна служба статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
5. Національні рахунки освіти України у 2012 році: Статистичний бюлетень [Електронне джерело] / Державна служба статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
6. Національні рахунки освіти України у 2011 році: Статистичний бюлетень [Електронне джерело] / Державна служба статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
7. Національні рахунки освіти України у 2008-2010 роках: Статистичний бюлетень [Електронне джерело] / Державна служба статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
8. Національні рахунки освіти України у 2014 році: Статистичний бюлетень [Електронне джерело] / Державна служба статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
9. Яришко О.В. Фінансове управління вищими навчальними закладами I-II рівня акредитації [Електронне джерело] // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво – Запоріжжя: ГУ «ЗІДМУ», 2005. – № 4. –

- С. 298-302. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/36_NIO_2008/Economics/39308.doc.htm
10. Панков Д.А. Анализ хозяйственной деятельности бюджетных организаций [Текст]: учеб. пособие / Д.А. Панков, Е.А. Головкова, Л.В. Пашковская и др.; под. общ. Ред. Д.А. Панкова, Е.А. Головковой. – 5-е изд., стер. – М: Новое знание, 2007. – 631 с.
11. Боголіб Т.М. Система і методи фінансового аналізу фінансово-господарської діяльності ВНЗ / Т.М. Боголіб // Фінанси України. – 2006. – № 5. – С. 50-62.
12. Волкова Н.В. Ефективність використання коштів ВНЗ / Н.В. Волкова // Фінанси України. – 2005. – № 5. – С. 66-71.
13. Бойко Є.М. Сучасний стан і напрямки реформування системи вищої освіти // Фінанси України. – 1999. – № 9. – С. 46-51.